

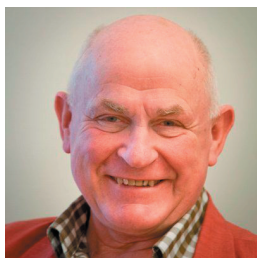

Folkhögskole Veteranen

NR 1 2021

Upp till kamp för folkbildningen – men hur?

Björn Grip

De senaste åren har skandaler och fusk kantat studieförbundens verksamhet, skrev Magnus Ranstorp et consortes på DN Debatt

härom veckan (20/2). Expressen hävdade i en ledare någon dag därefter (22/2), att 60% av statsbidragen betalats ut felaktigt. Som ett brev på posten krävde Moderaternas talesperson i Riksdagens kulturutskott extern granskning av studieförbunden. Sverigedemokraternas ledamot i kulturutskottet vill att studier på folkhögskola inte längre ska berättiga till CSN-stöd och att stödet till folkbildningen ska halveras. Flera ledamöter i kulturutskottet ifrågasätter förvaltningen av statsbidragen till folkbildningen via Folkbildningsrådet. Attackerna mot folkbildningen sker således på bred front. Hittills är det framför allt studieförbunden som står i skottgluggen.

Magnus Ranstorp, statsvetare vid Försvarshögskolan, har yrvaket kommit in i studieförbundsvärlden via sin roll som särskild rådgivare vid EU:s radicalisation awareness network, som arbetar mot våldsbejakande extremism. Han har tidigare angripit studieförbundet Ibn Rushd, men nu svingar han svärdet mot alla studieförbund.

– Det nuvarande systemet är bortom räddning – det måste göras om i grunden. Alla studieförbund skulle behöva genomgå ett rejält stålbad, skriver han tillsammans med två forskarkollegor.

När det kommer till dokumentationen är det emellertid tunt, eller obefintligt. Artikel-författarna hänvisar till två ”insiders” som menar att ”fusket är långt värre än tidigare befarat”. Men några hållfasta bevis redovisas inte. Så här skrev Gerhard Holmgren,

generalsekreterare på RIO till mig när jag undrade över anklagelserna om fusk:

– Det finns grund för kritiken i form av att ”timjakt” förekommer, men att det skulle vara 60% av verksamheten som är felaktig är helt missvisande.

– Det kan framöver visa sig att en extern granskning bör ske – just på frågan om hur bidragssystemet i praktiken fungerar. Problemet är att studieförbunden krigat om samma volym vilket gjort att mer verksamhet rapporterats men bidraget inte ökat – på så sätt har studiecirkeltimmens värde successivt devalverats de senaste 20-30 åren.

– Studieförbundens svårigheter med felaktig rapportering är ett hot mot självförvaltningen.

Jag tror att Gerhard har rätt, inte minst gäller det att komma till rätta med utformningen av stödet till studieförbunden. Det nuvarande systemet gör det frestande att ”jaga timmar”.

Jag bad också mina styrelsekollegor i Veteranföreningen om synpunkter på ”fusket”. Signild Håkansson, tidigare folkhögskolesekreterare på folkbildningsrådet, kommenterar så här:

– Den här frågan har så många aspekter, att det är svårt att veta var man ska börja...

– Det är bedrövligt att studieförbunden själva inte har lyckats stoppa alla former av fusk! Även om det ”bara” rör sig om två procent är det alldeles för mycket. Varje procent av statsbidraget till studieförbunden motsvarar 20 miljoner. Till detta kommer de kommunala stöden. Bristerna skadar det egna studieförbundet, övriga studieförbund, det svenska föreningslivet och även folkhögskolorna.

– Det är bedrövligt att ”forskare” som Ranstorp använder våldsamma överdrifter

baserade på enstaka anonyma källor! Det började väl för hans del med misstänksamheten mot Ibn Rushd, men gäller nu alltså samtliga studieförbund och inte minst självförvaltningsmodellen.

– Det är bedrövligt att vissa politiska partier nu kan använda både det faktiska missbruket och de oerhört överdrivna fuskanklagelserna för att skära i anslagen och ta ifrån folkbildningen den egna styrningen.

– Och vilka blir konsekvenserna för folkhögskolans del? I år är det precis 30 år sedan den nuvarande modellen med ett samlat folkbildningsanslag sjösattes. Jag minns att en del företrädare för folkhögskolorna då var oroliga för att en sammankoppling med studieförbunden skulle vara negativ för ekonomin, men kanske också för folkhögskolans ställning inom utbildnings-samhället. Hittills har knappast den oron varit befogad. Men vad händer nu?

För att summera; Det är allvarligt när drevet kommer igång. Därför bör osakliga påståenden om fusk bemötas, men också ärligt redovisas utifrån vad vi vet. Men det räcker inte. Blotta misstanken om att fusk förekommer gör att folkbildningen måste acceptera en oberoende granskning. Samtidigt behöver folkbildningens företrädare fortsätta att offensivt redovisa och lyfta fram studieresultat och kulturgärningar liksom folkhögskolors och studieförbunds betydelse för sysselsättning och ekonomi på landsbygd och i städernas förortsområden.

Digitalt årsmöte i Folkhögskolans Veteranförening

Tid: 6 maj 2021

Läs mer på sid 2 och på vår hemsida

<http://vetfolk.dinstudio.se>

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 1
ÅRGÅNG 21
mars 2021

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Upp till kamp för folkbildningen - men hur?	1
Rapport från digitalt styrelsemöte	2
Inbjudan till Veteranföreningens årsmöte	2
Hur jag hamnade i folkbildningen – och aldrig kom därifrån	3
SD och folkhögskolan	5
Min väg till folkhögskolan	6
Ännu ingen nobelpristagare!	6
Vad gör vi med skogen?	7
Det var sommaren då mycket gick åt skogen, nästan så det barkade åt helvete!	11
Vad är det folk inte fattar?	11
Från Sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip epost
Sturegatan 9B bjorngr@hotmai.com
614 32 Söderköping tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind epost
Marielundsvägen 7 kent.jonelind@gmail.com
824 31 Hudiksvall tel 070-550 37 59

Rapport från digitalt styrelsemöte den 28 januari

Björn Grip

Vi hade ett förhållandevis långt digitalt styrelsemöte över Messenger där vi framför allt diskuterade hur vi ska göra med årsmötet. Enligt stadgarna ska detta genomföras senast under maj månad året efter det att mandatperioden gått ut. Efter många funderingar och inlägg blev vi överens om att genomföra årsmötet digitalt via en zoomlänk den 6/5, klockan 15-17. Vi tror faktiskt att vi kan bli fler deltagare än vid ett fysiskt möte. Kallelse samt hur och när man anmäler sig, nominerar och motionerar kommer att ges utrymme som vanligt i medlemstidningen och på vår hemsida www.vetfolk.dinstudio.se.

Samtidigt är vi medvetna om att ett årsmöte brukar vara mer än enbart årsmötesförhandlingar. Det ska också vara ett tillfälle då vi har en meningsfull samvaro tillsammans och någon form av seminariediskussion med inledare. Nu bestämde vi att den delen genomförs vi till hösten på någon folkhögskola förmodligen i Stockholmstrakten. Vi hade ursprungligen ett erbjudande om att komma till Kista folkhögskola och genomföra årsmötet där. Det kan fortfarande vara ett

intressant alternativ för ett kompletterande medlemsmöte i september/oktober.

För övrigt kunde vi glädja oss åt kassören Kent Jonelinds ekonomi- och medlemsrapport. Vår ekonomi har förbättrats, mycket tack vare att vi inte har några reseräkningar att betala ut, men även det faktum att fler än tidigare faktiskt betalar sin medlemsavgift! Vackert så, hoppas det fortsätter nu när vi går in i ett nytt år.

Verksamhetsberättelsen godkändes med smärre korrekturändringar. Den stora "grejen" under mandatperioden är ju projektet Nya folkhögskoleminnen. Redaktionen, bestående av Stewe Claeson, Signild Håkansson och Eva Önnesjö har fått 26 personer att åta sig att skriva sina minnen från folkhögskolan. Främst är det 1990-talet som står i fokus. Man har sagt att manus ska vara redaktionen tillhanda i början av juni 2021. Förhoppningarna är att det ska kunna bli boksläpp under senhösten. Det låter spännande och det verkar som redaktionen har roligt på sina telefonmöten!

Ja, det var det viktigaste från vårt digitala styrelsemöte.

Inbjudan till Veteranföreningens årsmöte

Som medlem i ovan nämnda förening inbjuds du till digitalt årsmöte **torsdagen den 6/5, kl. 15-17**. Att detta sker digitalt beror som du förstår på den pandemi som vi drabbats av. För deltagande behöver du tillgång till en dator. Har du ingen egen kanske någon anhörig eller vän kan bistå dig.

Anmälan till årsmötet **senast onsdag 28 april** sker till Kent Jonelind, kent.jonelind@gmail.com eller mobil 0705 – 50 37 59, helst som SMS. Du som anmäler dig kommer att få en Zoomlänk någon dag innan årsmötet äger rum.

Du som vill motionera om något kan göra detta senast fyra veckor före årsmötet, dvs **senast den 7/4**. Motioner skickas till Björn Grip, bjornagrip@gmail.com

Nomineringar till förtroendeuppdrag – styrelse och revisorer – ska höra av sig till valberedningens ordförande, Stellan Boozon, stellan@boozon.com.

Handlingar till årsmötet (dagordning, verksamhetsberättelse, revisionsberättelse, valberedningens förslag) hittar du på hemsidan <http://vetfolk.dinstudio.se>

Varmt välkomna att delta, hälsar
STYRELSEN genom
Björn Grip, ordförande

Hur jag hamnade i folkbildningen – och aldrig kom därifrån!

Bernt Gustavsson

Del 2

Fortsättningen, vägen tillbaka

Jag har funderat mycket på vad det var som väckte ett sådant intresse för läsning och studier hos mig, en sådan nyfikenhet, förundran. Det ligger inbyggt i själva skolformen, men hur? Många säger att det är för att man blir sedd, men det räcker inte. När jag gick andra året hade jag redan bestämt mig för att detta var min värld, jag skulle bli folkhögskollärare. Men för det behövde jag läsa in gymnasiekompetens, det räckte inte med folkhögskolans omdöme. Jag började läsa på **Statens skola för vuxna och komvux**. Det blev plugg, fem veckor hemma med Hermodsbrev och fem veckor på skolan i Norrköping under två år. Jag bodde i rivningslägenheter och läste idéhistoriska böcker så fort jag kom åt. En lördagskväll när jag var djupt inne i expansionsteorin för universums uppkomst, såg jag till sist i kors. Jag var som man säger, förläst. Jag kastade boken i väggen och öppnade en flaska vin, gick ut och dansade och träffade Annika, min kärlek och livskamrat som jag nu levit ihop med i femtio år.

Studierna gick bra, så jag sökte mig direkt till universitetet för att läsa ”rikliga folkhögskoleämnen” – litteratur, filosofi och historia. Först Linköping, men där fanns inte filosofi, så det blev Uppsala. Jag visste att den långa kursen i matematisk logik var stöttestenen, men jag satsade och lyckades, mycket tack vare den uthållighet jag förvärvat med intensiva studier. Filosofin blev en besvikelse, mest tekniska och logiska resonemang, även i den praktiska filosofin, medan kontinental strömningar var i stort sett bannlysta. Men jag visste att logik inte räckte på folkhögskola, tänkandet skulle ju gälla livet självt, som Grundtvig sagt. De enda avvikande från den logiska normen var paret Dahlqvist,

Thorild med baskern, som kallades Uppsalas Sokrates, och hans fru, Ann-Marie Henschen Dahlqvist som gav ut en bok med titeln *Handbok för tveksamma*. Thorild gick omkring som en Sokrates och diskuterade frågor som berör människors liv och samtidigt var han expert på logik. I övrigt var det ett snålt klimat, något jag skulle ta igen senare när jag började läsa idéhistoria i Göteborg. När jag läste historia valde jag att kompensera genom att skriva en uppsats om *”Den historiska materialismen som teori i historievetenskapen”*. Så lärde jag mig grunderna i den vetenskapliga marxistiska teorin. Men jag var samtidigt mest intresserad av det existentiella tänkandet. När jag under jullovet 1974 satt och läste sista boken i historia ringde telefonen. Det var Margret Kihlén som meddelade att jag kommit in på folkhögskollärarlinjen i Linköping. Lyckan var stor.

Jag började och det var där jag kom tätt inpå den politiska vänstern första gången. Det vetenskapliga i marxismen hade jag inte svårt för, men det politiska reste en rad invändningar. Jag gick på ett politiskt möte i Uppsala anordnat av *Frihetlig vänster*. Inbjuden inledare var Torbjörn Sæve som inledde så här:

– Kamrater, skillnaden mellan en kommunist och en nazist är att en kommunist skjuter direkt men en nazist plågar sitt offer.

Det räckte. Jag blev inte kommunist. Jag läste Erich Fromms *Flykten från friheten* och befriade mig. Annika och jag läste Patrick White när andra läste Lenin och Mao. De flesta av deltagarna på F-linjen var vad vi kan kalla allmän vänster. Självt hade jag Göran Sonnevi som huvudkudde och strödde hans citat runt mig. Den huvudsakliga motsättningen gick mellan socialdemokrater och vänsterpartister. En sådan skillnad visade sig småningom bland lärarna.

Under min studietid där lanserades Paolo Freires bok *Pedagogik för förtryckta* som proklamerade en problemorienterad, deltagarorienterad, aktivistisk pedagogik. Det ledde till revolution på F-linjen, en omvälvning som genast splittrade lärarkåren, för och emot. Jag började praktisera på en av de skolor som tidigt antog den nya modellen, Marieborgs folkhögskola, vilken introducerades med tydliga vänsterpolitiska förtecken. Men vänstern var inte bara en vänster utan många med olika benäm-

ningar och bokstavskombinationer. Huvudmotsättningen kom åter att stå mellan socialdemokrater och vänstern, som nu involverade de pedagogiska frågorna. En av metodiklektörerna på F-linjen var Arne Helldén, gammal legendarisk socialdemokrat som skarpt invände mot de frihetliga inslagen i den nya pedagogiken. I protest mot elevernas långtgående beslutsfattande, där han under ett besök på en skola fann lärarna vandrande i korridoren, bildade han *Föreningen för kunskap i skolan*. Arne hade påbörjat studier i idéhistoria i Göteborg och skrivit böcker om upplysningens centralgestalter, blandat med en kunskaps-syn som närmast var hämtad från Den stora franska encyklopedin. Diderot var hans stora förebild. Genom det gemensamma idéhistoriska intresset och som en del av min egen protest mot bristen på kunskap och kunskapssökande, gick jag med i föreningen. Men jag var med på två möten och tog sedan avstånd från det ensidigt konservativa försvaret för skolans traditionella kunskapsyn som jag själv var kritisk emot. När Sven-Eric Liedman, professor i idéhistoria, en gång var och föreläste på min skola frågade jag om möjligheten till studier i ämnet som intresserade mig mycket.

– Det är bara att du kommer, sade han och jag åkte dit på deltidsstudier parallellt med min lärargärning på skolan.

Det var en lyckad kombination. Jag fick genom kurserna i Göteborg kontakt med stoff som berikade även den pedagogiska diskussionen, som blev alltmer polariserad mellan kunskapsrörelsen och progressivismen. När begreppet bildning åter blev aktuellt blev det ett av mina huvudsakliga ämnen att studera och skriva om. Det blev även en ledstjärna för mitt pedagogiska arbete. Den hållning jag så förvärvade har blivit ledstjärna och arbete, både för mitt lärararbete och för min egen utveckling. Därtill återupptog jag mitt musikintresse och började spela fiol. Jag tog lektioner redan i Uppsala och spelade i ett lag för folkmusik.

Vad är en folkhögskola?

En folkhögskola är en fri utbildningsform som har sina egna traditioner. Ett av de ämnen jag studerade var vad det vi kallar folkbildningstraditionen egentligen består av, vad är dess kärna och vilka olika versioner av den har vi att tillgå? Det blev genast en kombination av teori och

praktik eller av två institutionsformer. I arbetet på folkhögskolan stred jag för en fri folkhögskola av klassiskt märke med en del av rötterna hos Grundtvig, men fann i min forskning en specifikt svensk tradition, en självbildningstradition. Den förutsätter frihet från läroplaner och ideologisk eller politisk styrning. Den tanken formulerades i 1977 års Folkhögskoleförordning med orden *"tolerans och respekt mot olikföreläsningssträvan i undervisningen"*. Det gjorde att strid uppstod på Marieborg, den skola, där jag arbetade. Den arbetarrörelse som var huvudman, vars stora centrala organisationer strävade efter det motsatta till folkhögskolans ideal, var en partiskola i vilken alla försvor sig åt dess värderingar. Som facklig ordförande fick jag utrymme att agera. I många stycken hade jag arbetskamrater, de lokala kvinnoorganisationerna och den klassiske, före detta rektorn Karl-Herman Tapper, som alla försvarade friheten. Vi stöttade varandra. Han var djupt bekymrad över rörelsens strävanden. Han hade kontakt med den klassiska traditionen och förstod vad en folkhögskola var. En anledning till rörelsens agerande var försöken att få bort den starka vänster som också fanns på skolan. Men rörelsen var splittrad mellan lokala föreningar och de stora fackliga och partibundna organisationerna. Jag arbetade på den tiden även med Folkhögskolans tidskrift och skrev där artiklar om folkhögskolans frihet i olika avseenden. När jag fick veta att det försiggick en komplot mot folkhögskolans företrädare på SÖ åkte jag upp med en kamera och intervjuade de nytilkomna byråkraterna som jag misstänkte låg i maskopi med de etablerade folkrörelsernas strävanden att rätta in skolornas verksamhet i enlighet med deras måttstockar. Jag publicerade artikeln med bilder i ett nummer och där efter kunde jag inte söka några anslag på SÖ. Huvudagenten var en byråkrat, Anders Franzén, som fortsatte att lägga ner flera institutioner, bland annat Nordens folkliga akademi i Göteborg.

På en klassisk folkhögskola bor lärarna på skolan. Vi, min familj och jag flyttade ut till skolan 1980, efter fyra års arbete där och kom att bo där i ca femton år. Mina barn växte upp på skolan, bland flera andra lärarbarn och några elevbarn. En metodiklektor, Stellan Boozon, hade besökt mig på en av mina lektioner och erbjöd mig att undervisa på Folkhögskollärlinjen. Jag undervisade om bildning och folkbildning. Jag hade publicerat en bok med titeln *Världsbilder: Synen på*

människa, samhälle, natur, som användes som lärobok på flera skolor och på F-linjen. Där kom även mina efterkommande böcker om bildning och kunskap att användas under en period. Det som gjorde både bildning och folkbildning så flitigt använda hade att göra med den Folkbildningsproposition som beslutades i riksdagen 1991 och Skola för bildning kommande år. Min avhandling om folkbildningstraditionen kom samma år, då jag disputerade på boken *Bildningens väg*. Mottagandet var blandat. Det hade att göra även det med den pedagogiska utvecklingen. Tillsammans med några kamrater, Svante Falck och Urban Lundin fann jag en mellanväg i enlighet med bildningsbegreppets kombination av objektiva och subjektiva inslag, som var början till en debattartikel vi skrev tillsammans och som Liedman formulerade i NE under rubriken bildning. Detta reste motstånd från både progressivismens företrädare och kunskapsskolans. Arne Helldén höll ett strafftal på min disputationssfest och tog sedan helt avstånd från min hållning, medan Gunnar Sundgren som lett de pedagogiska experimenten tolkade min hållning som försvar för kunskapsrörelsen. Den frågan hade under 1980-talet blivit alltmer polariserad, med långtgående konsekvenser pedagogiskt och utbildningspolitiskt. Detta kunde jag förstärka genom mina studier i idéhistoria, särskilt de stora klassikerna, Kant och Hegel.

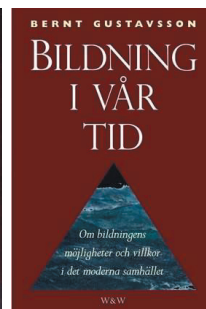
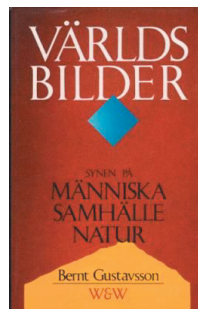
Resande på folkhögskola

Samtidigheten av Folkbildningspropositionen och min avhandling 1991 satte mig i ytterligare arbete. Alla institutioner skulle skriva sitt eget bildningsprogram och allt fler undrade vad bildning och folkbildning var för något. Någon gång på slutet av mitt lärararbete räknade jag ut att jag besökt 123 av landets skolor. Det mesta skedde under 1990-talet. Detta tillsammans med följderna av *Skola för bildning* (Betänkande av läroplanskommittén, 1992) gjorde att jag hade en intensiv arbetsperiod. Därtill fyllde en gästprofessur på högskolan i Lillehammer på. Men mina resultat i avhandling-

en kom inte att användas på ett för mig tillfredställande sätt. Det hade att göra med införandet av målstyrning i stället för regelstyrning av verksamheten som tidigare. Den som lyckades formulera motsättningen mellan målstyrning och bildning på ett tydligt sätt var Donald Broady, som skrivit avsnittet *Bildnings-traditioner och läroplaner* i betänkandet: *"den lärare som ställt upp ett mål för eleven och lett eleven dit och bara dit, har misslyckats"*. Jag framförde kritiken i Folkbildningsrådet där jag satt ett år som så kallad expert. Eftersom min avhandling användes på det sättet öppnades möjligheten till en ny bok, också det inspirerat av Broady. Det var att det dolde sig en outnyttjad bildningstanke i den filosofiska hermeneutiken. På den grundvalen skrev jag boken *Bildning i vår tid* (1996). Den bildningstanke som formuleras här har jag kallat bildning som resa, som börjar i det bekanta och öppnar för det obekanta i en ständig rörelse av vidgade horisonter. Den boken kom även den att användas på flera folkhögskolor, både som proklamationer och som pedagogiska verktyg.

När jag var mitt uppe i arbetet med bildning och folkbildning på dessa olika sätt proklamerades det så kallade kunskapslyftet. Det var en extra satsning för lågutbildade. I dokumenten och i introducerande föreläsningar inför kunskapslyftet behandlades kunskap som en vara man kunde köpa och sälja på marknaden. Det gjordes ingen åtskillnad mellan information och kunskap, något som många lärare och forskare påpekat. Ett citat hämtat från forskningschefen i OECD fick mig att skriva en bok om kunskap: *"Nu när vi står inför det stora kunskapslyftet, måste vi göra oss av med all onödigt och överflödigt kunskap"*. Boken fick titeln *Kunskapsfilosofi* (2000). Det som förvånade mig mest var att så många lärare, även folkhögskollärare, köpte den traditionella kunskapssynen omedelbart. Man talade okritiskt om kunskap och information som samma sak, och kunskap som ekonomisk investering och människor som humankapital, vilket gjorde en humanist som mig

rasande. Två gånger har jag känt på att tvingas ut i kylan och få äta lunchen vid ensamt bord. Första gången var på en konferens om målstyrning och andra gången var nu om kunskap. Det känns under huden, men uppstår ett motstånd. Genom folkhögskolan hade jag skaffat mig en grundhållning som inte gick att rubba. Kunskap och bildning är mänskliga aktiviteter som alla

ska ha tillgång till.

Fram till 1993 hade jag ingen större internationell erfarenhet. Men genom folkhögskolan och personer som Johan Norbeck fick jag möjligheten att komma till Sydafrika. Det var en omvälvande upplevelse som ledde till återkommande resor under hela 90-talet. Det var vid tidpunkten för frigörelsen från apartheid och uppvaknandet av demokratiska krafter, särskilt bland unga människor och en närmast revolutionär stämning på mötena. Hungern efter kunskap om folkbildning och demokrati var stor. Jag fick många nya kamrater och lärde mig mycket om helt andra förhållanden och villkor för demokratiskt arbete än i de nordiska länderna. Ett särskilt kapitel kom att handla om livslångt lärande som

Foto: Staffan Myrbäck

proklamerats av COSATU, den sydafrikanska fackföreningsrörelsen. I Europa och västvärlden hade livslångt lärande blivit förvandlat till ett begrepp fotat på "human capital". I Sydafrika var det lanserat som ett begrepp för att jämställa praktiska och teoretiska utbildningar. Det hade naturligtvis med rasfrågan att göra, vita i högre teoretisk utbildning och svarta i praktisk. Tillsammans med min vän Shirley Walters drev vi ett projekt för att demokratisera utbildningssystemet och synen på utbildning och kunskap. Men de politiska förvecklingarna gjorde att de demokratiska försöken misslyckades. En dag, jag tror det var 1998, satt jag på ett möte i Kapstaden med utbildningsexperten från hela världen, mest Australien, England och USA. Jag frågade utbildningsministern hur han såg på "lifelong learning" som ett begrepp med stöd av teorin om människan som humant kapital. "No, we have not yet been reached by this cold wind from the north". Men han visste nog att flertalet av experterna i rummet var anhängare just av detta. Så kom Mbeki och så blev förhållandena annorlunda. De egna hade blivit "dom där uppe" och besvikelsen bredde ut sig. Förstörelsen av de slumrande möjligheterna till ett sant demokratiskt samhälle med hjälp av

ekonomi har skildrats av Naomi Klein i boken *Chockdoktrinen*.

2002 tillträdde jag en professur i Utbildning och demokrati på Örebro universitet. Arbetet bestod i att leda en forskarskola om demokrati, att söka forskningsmedel och att föreläsa. Alla forskningsmedel jag fick in handlade om folkhögskola och folkbildning. Jag handledde ett stort antal doktorander som disputerade i ämnen som handlade om demokratisk utveckling. Ett nytt projekt ledde mig åter till Sydafrika, den här gången för systemförändrande insatser. Jag fick ett antal gästprofessorer och reste mycket, till Lillehammer, Trondheim, Umeå och andra platser. Jag har aldrig släppt kontakten och aktiviteten kring folkhögskolan, som är och varit min värld. Nu är jag pensionär och skriver böcker om bildning, om existentiella och politiska frågor och krönikor i Folkhögskolans tidskrift. Jag föreläser fortfarande vid folkhögskolor och universitet. Det hela tycks avslutas med Norges musikhögskola där mina böcker används flitigt. Varför vet jag inte. Kanske är det för att mina akademiska meriter är kombinerade med en bred förankring i det folkliga, i folkhögskolan.

SD och folkhögskolan

Urban Lundin

Tobias Andersson (SD) har skrivit en motion där han ifrågasätter folkhögskolan som utbildningsform. Det står honom naturligtvis fritt, men för sin egen skull borde han kanske ha avstått. För motionen innehåller så många fel och vittnar om pinsamma kunskapsluckor hos Andersson.

Andersson skriver: *"Folkhögskolan som ursprungligen var ett livskraftigt alternativt system till dyra och krävande utbildningar efter grundskolan har under slutet av 1900-talet förlorat sin livskraft."*

Andersson läser av utvecklingen som fan läser Bibeln. För sanningen är att folkhögskolan är mer vital än någonsin tidigare. Idag finns 154 folkhögskolor, antalet studerande på långa kurser är mer än 30 000 per termin och cirka 75 000 deltagare studerar på korta kurser per år.

Vidare ur Anderssons motion:

"Dagens modell grundar sig i tanken om elevinflytande..." Så sant! Men tanken på elevinflytande är inte unikt för folkhögskolan. Alla skolformer prioriterar detta! Men Anderssons pedagogiska ideal är kanske hämtat från Stig Järrels

Caligula i filmen *Hets*.

Folkhögskolan driver *"kurser där individen varken får en legitimation eller diplomering, utan endast ett omdöme."*

Nu blev det riktigt tokigt. Alla folkhögskolekurser ger kursintyg, några leder också till legitimationer. Men omdömen ges enbart till deltagare på allmän kurs, vilket motsvarar obligatoriets betyg. På folkhögskolor bedrivs både yrkesutbildningar, yrkesinriktade kurser, och certifierande kurser. Andersson rekommenderas att besöka <https://www.folkhogskola.nu/kurstyper/yrkesutbildningar>, så kanske han slipper att blamera sig i fortsättningen.

Vi läser vidare:

"Givet de övriga, nästintill obegränsade, möjligheterna att kostnadsfritt utforma sin utbildning – så bör vi ifrågasätta vad formen folkhögskola gör som är värt fyra miljarder årligen?"

Kostnadsfritt? Deltagarna tar studielån, som betalas tillbaka till staten.

Fyra miljarder årligen? Folkhögskolan får 2,3 miljarder i statsbidrag, inte fyra.

"Folkhögskolorna är i stort ett forntida arv från en tid när Socialdemokratien,

genom sin täckmantel under benämningen folk rörelsen etablerade strukturer i samhället som kvarstår än idag."

Pinsamt, Andersson! De första folkhögskolorna startade år 1868. SAP bildades 1889, LO 1898. Hur arbetarrörelsen retroaktivt kan ha gett upphov till folkhögskolan är för mig en gåta. Den första folkhögskolan med stark anknytning till arbetarrörelsen var Brunnsvik, grundad år 1906. Nästan 40 år efter att de första folkhögskolorna startade!

Men märkligast av allt: SD säger sig vara ett kulturkonservativt parti, där svenska (och nordiska) traditioner ska bevaras och uppmuntras. Men något mer unikt svenskt än folkhögskolan finns inte. Den utgör en speciell mellanform, som orienterar sig mellan formella och icke-formella utbildningar. Och när staten får problem med t.ex. ungdomsarbetslöshet, vem står beredd att rycka in och ta ansvar för dessa målgrupper? Folkhögskolan, Andersson! Folkhögskolan. Så Andersson och hans parti borde vara de första att försvara folkhögskolan.

Min väg till folkhögskolan

Hans Lundén

Under 70-talet arbetade jag som lärare i svenska för invandrare i Rinkeby. En kollega till mig berättade att hon kommit in på F-linjen i Linköping och tyckte att jag skulle söka vid nästa intagning. Det gjorde jag och natten före intervjun skulle jag sova på ett studenthem i Linköping. Trodde jag. Sent på kvällen gick brandlarmet och studenterna sprang upp och ner i trapporna och fram och tillbaka i korridorerna.

Det blev inte mycket till sömn och ganska mosig ankom jag utfrågningen. Det här går aldrig vägen, tänkte jag. I rummet där vi samlades lade jag märke till två personer. Den ene, en stor karl med utmejslade drag gav ett stadigt intryck. Han är nog rektor från en nykterhetsfolkshögskola, tänkte jag. Det var inte alldeles rätt. Han var sökande och inte rektor. Definitivt inte från en nykterhets-skola visade det sig sedan. Den andre var en finlemmad man med långt svart hår som Svenne i Svenne och Lotta. Han hade cowboystövlar och jag trodde nog att han var sökande med erfarenhet från något knarkflummigt kollektiv. Det var metodiklektor Kurt Vinthagen, nykterist och renlevnadsmänniska. Min iakttagelseförmåga fick sig en ordentlig törn efter detta men trots mina tillkortakommanden i människokännedom blev jag antagen och ganska snart efter mitt inträde på F-linjen anade jag att kollegiet var ganska så splittrat. Det fanns de som ansåg sig mycket progressiva och de som inte ansågs mycket progressiva. I en

av föreläsningarna åhörde jag en en och en halvtimmes monolog om katederundervisningens förbannelser, vilket tydligt påvisades i just det föredraget.

Själv hamnade jag i ett trevligt gäng med kulturinriktning. Martin Giertz var ansvarig och vi skrev dikter och lyssnade på *Dödens triumf* med Savage Rose. Efter att under en stor del av sjuttioalet något förträngt mina intressen för konst och musik lossnade där och då ett behov att skapa och vara en homo ludens, alltså den lekande människan. Vi var kanske inte så teoretiska men vi fick också uppgifter som var inriktade på den verklighet vi förmodligen skulle möta.

Verkligheten mötte jag senare som lärarkandidat på Jakobsbergs folkhögskola och fick rektor Ingemar Sallnäs som handledare. Vi var tre från F-linjen på skolan och skrev ett specialarbete utifrån vår egen situation som vi kallade "lärarkandidaten – fågel, fisk eller mittemellan".

Till min glädje och förvåning fick jag en halv tjänst som lärare på invandrarlinjen. Det var ju en undervisning som jag hade erfarenhet av. Specialarbetet gav mig också möjlighet att delta i en grupp som skulle utarbeta riktlinjer för den kommande undervisningen på F-linjen.

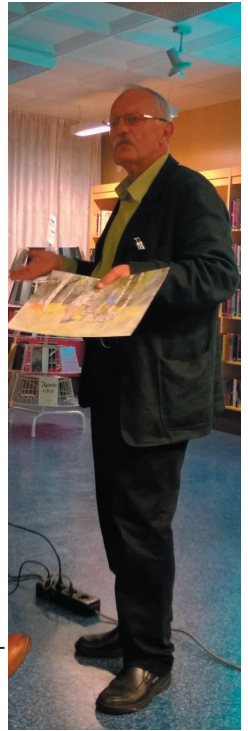
Vid ett sådant möte höll Hans Hoverberg ett föredrag i pedagogik. Han pratade bl a om *Interlearning*. Det visste jag ingenting om. Han stod vid svarta tavlan (jo, då fanns det sådana) och ritade vita pilar från A till B. Under de pilarna fanns

pilar från B till A.

Kanske fanns också någon vertikal pil ner till C. Det hela gick ut på att man kunde lära av varandra. Bl.a. i Jakobsberg hade interlearning praktiserats. En invandrarlinje hade för några timmar haft undervisning med en temagrupp om Latinamerika.

Men herregud, tänkte jag det var ju min idé när jag undervisade på invandrarlinjen och de chilenska och argentinska flyktingarna läste om farfars död i "Familjen Esbenson". De lär sig väl mer svenska om de med sina begränsade kunskaper i svenska men stora erfarenhet kan berätta för Latinamerikagruppen med ingen erfarenhet men goda språkkunskaper. Det kan bli ett fruktbart utbyte tänkte jag och så blev det gemensamma studier. Men att det var interlearning hade jag ingen aning om.

Detta fick mig att fundera på vad en pedagog är och vad en lärare är.

Ännu ingen nobelpristagare!

Urban Lundin

Vi väntar på att Veteranföreningen ska kunna stoltsera med en nobelpristagare. Där är vi ännu inte. Men vi är nära!

Årets Nobelpristagare i litteratur heter Louise Glück, amerikanska med ungersk – judisk härstamning. Hon har gett ut tolv diktsamlingar. Fyra finns i svensk översättning: *Averno*, *Vild iris*, *Meadowlands* och *Ararat*. *Ararat* från

1990 och *Meadowlands* (1997), har översatts av Stewe Claeson, vår trogne medarbetare! Och *Meadowlands* har sedan månader tillbaka legat i toppen på DN:s boklista. Till hösten kommer ytterligare en av Glücks böcker i översättning av Stewe.

Grattis Stewe! Nu väntar vi bara på att du ska ta hem hela rasket.

Vad gör vi med skogen?

Per-Ola Jansson

En essä om skogens nytta och glädje

Muddus

Jag flög som passagerare i en Twin Otter till Gällivare från Luleå, en dag i början av juli 1974. När vi närmade oss flygplatsen skymtade jag bortom Dundret, mot sydväst, i diset myrvidderna, med nationalparkerna Sjaunja och Muddus. Två botaniker sysslade med kartering mitt inne i Muddus, jag skulle besöka dem; men jag var tvungen att ta mig dit till fots, medan kamraterna flugits in med helikopter. En taxi tog mig längs E 45-an mot Jokkmokk, väl inne vid ett lämpligt

ställe efter att vi passerat nationalparksgränsen "i mitten av ingenstans" kunde jag kliva ut på myren. Chauffören såg betänksam ut när jag tog adjö. Sex mil av myr låg framför mig; någonstans på halva vägen höll botanikerna till.

Jag läste botanik. På försommaren deltog jag i en fältkurs på Öland och mötte då en forskarassistent som övertalade mig att gå genom Muddus. En storartad upplevelse väntade mig, påstod han. Vid den växtbiologiska institutionen i Uppsala hette professorn Hugo Sjörs, en av

världens allra främsta myrmarksforskare. Han var en legend som studerat norra halvklotets myrmarker. När jag återvänt till Uppsala berättade jag för honom att jag gått, praktiskt taget ensam genom Muddus. Han blev förskräckt: Så gör man bara inte! Det är livsfarligt. Hur lätt är det inte att gå ned sig på bottenlösa myrmader!

Väl ute på myren mötte jag det nästan tomma, men enorma rummet. En majestätisk tystnad omslöt mig; då och då några sugande fågelläten långt utifrån, kanske från snäppor, eller spovar. Den kryddiga doften från vitmossor, pors och starr kändes starkt. Långsträckta och trädbevuxna moränöar som höjer sig några meter över myrhavet är lämpliga att ha som riktmärken när man plumsar och gungar fram genom myren. När jag nådde mitt första nattläger på en av dessa öar mötte jag för första gången i mitt liv en "riktig", av människan opåverkad, skog. Träden, många var bjässar, stod glest. Flera bar spår av brand, några med brandlyror, andra endast med svärtad bark. En mjuk, skimrande risbädd täckte marken. Moss- och svamptäckta lågor i olika förmultningsfaser var de enda hindren. Det var lätt att hitta en tältplats av yppersta klass. Jag sov gott med myggmolnet inande på andra sidan tältduken. Efter två dygn i ensamhet i myrhavet fann jag mina kamrater på angiven plats och var tillsammans med dem några dagar; beundrade deras flit i de slumpmarkerade provrutorna, där varje millimeter karterades efter sitt innehåll av mossor, ris, örter och eventuellt ett senvuxet träd, eller någon förmultnad trädrest.

Vägen ned till Stora Luleälven var sedan mer lättgådd när moränöarna blev vanligare. I utkanten av nationalparken stötte jag på två bofasta äldre människor som förvånat tittade upp när jag dök upp ur tomma intet. Vad hade jag för mig inne i Muddus så här års, hjortronsäsongen låg ju framför oss? En närmast ursprunglig vildmarksskräck låg säkert bakom deras förvåning.

Innan jag sedan mötte älven beundrade

Stortallen. Upp mot tjugo meter hög med en omkrets på 210 cm 1,5 m ovan mark. Torde vara minst 150 år gammal. Finns mycket sällsynt i skogen, däremot kan man träffa på den här och var i människans närhet. Förekommer som här i flera exemplar inne i bruksorten Grycksbo, Dalarnas län. Lägga märke till den magnifika barken och dess ståtliga krona. Foto: Per-Ola Jansson

jag den mäktiga Måskogårsså, en brant isälvsskapad ravin med en botten av sten och mäktiga block. En upprörd pilgrimsfalk skriade mellan klippväggarna, när den varnade sina anhöriga att en objuden vandrare gjort entré.

Under mina år i Uppsala var Fiby urskog ett ofta besökt utflyktsmål. Där rådde någon form av kaos i ett ständigt halvmörker: Många fallna stammar som fastnat i närliggande träd på väg ned till förruttnelsen i halvdagern. I jämförelse med Muddus var allt osnyggt; vederstyggligt skulle nog Linné uttryckt sina känslor inför moraset i Fiby, som stått orört sedan 1700-talet. Muddus som ekosystem har utvecklats sedan den senaste istidens slut för ca 10 000 år sedan utan annan påverkan än den som de bränder som dragit fram orsakat. De äldsta, stående tallarna i Muddus är runt 400 år gamla. Torrakor kan stå upp i ytterligare lika lång tid. Den ursprungliga skogen, naturskogen, kräver tid, en mycket lång tid för att nå fram till det som ekologerna kallar klimaxstadiet, varefter de förändringar som äger rum endast är kopplade till årstidernas gång.

Vad är en skog?

Men vad är en skog? Begreppet skog är synnerligen svårdefinierat. Enligt FN:s definition betraktas ett område som skog om det är större än 500 kvadratmeter, innefattar träd som är mer än fem meter höga och vars trädkronor tillsammans täcker minst tio procent av arealen. Det primära syftet med marken ska dessutom *inte vara att odla den*. Definitionen ändrades mellan 1990 och 2000, varvid mycket större arealer krävdes för att räknas som skog. Kalhyggen i området som tillfälligt står utan träd inräknas i skogen. I det svenska Lantmäteris definition är kravet att träden är minst tre meter höga och krontäckningen skall vara minst 30 %, med fjällbjörkskog och hållmarkstallskog undantagna vilken kan understiga tre meter, och undantagna från 30 %-regeln är skogar med ojämnt krontak, eller smalkroniga bestånd som skogsmyrar.

Skogen som myt och föreställning

Mina första, starka minnen av den nordiska skogen har jag från upplevelser när jag tillsammans med min farfar och min far sommaren 1954 cyklade från Björn-

Rotstock i förvar vid gammal gård i Våmhus, Dalarnas län. Foto Per-Ola Jansson

hyttan till Brunnklacken i Grangärde finnmark. Där föddes min farfar 1879 i ett *pörte*, vad som på svenska kartor idag anges som *jordtorp*, ett boende på ofri grund. Burån, "Brönnåa", som min farfar kallade den, eller *Paiso*, som den heter hos Dan Andersson, flyter stilla alldeles nedanför platsen där pörtet låg. En stig ledde upp till *Skattlösberg*, där syskonen undervisades av Dan Anderssons stränge far.

Man kan fortfarande se grunden för bostaden och den ynka lagård som hyste ko, kalv och gris. Hålet i marken intill, där man rötade linet är också synligt. Här hade min farfar som ende son, och yngst, levt tillsammans med sina tre systrar och föräldrar. När fadern dog i lunginflammation efter att ha gått ner

sig i Burån, tvingades den tonårige sonen axla faderns roll i familjen. De lämnade finnmarken och lyckades ta sig längs vägarna ända ned till ett gods utanför Eksjö, där mor och systrar tjänstgjorde som mjölkerskor, han själv som dräng.

Min farfar blev 97 år, jag var 30 när han gick bort. Det var ett exotiskt arv han lämnade efter sig i form av berättelser om uppväxten i skogen. Han visade mig den dagen vid *Paiso* hur man tillverkar en gäddsnara. En kåsa i näver vred han till på någon minut. Orrar och tjädrar var viktiga bytesdjur som snarades och starkt bidrog till hushållet. Ammunition och gevär var bortom familjens ekonomiska resurser. Några bävvar syntes inte till, varken då eller

när farfar växte upp, trots åns svenska namn. Den stora våtmark som ån rinner igenom innan den flyter ut i Väsman vid Sunnansjö, heter Burängarna.

Längs stranden löper en tallbevuxen grusås och nedan för "klacken" breder en liten myr ut sig. På andra sidan ån skytmade en ängslada intill myren, en rest från den tiden man idkade myrslåtter. Åns strömfåra var nästan omärklig, vattnet stod nästan stilla och var svart, en nästan skrämmande tystnad präglade platsen. Vi fiskade med på stället tillverkade spön, som vi försett med björntråd, kork, tändsticka och köpt krok. Det blev mört, en och annan spinkig abborre. Allt togs med hem till min farmor som kokade in småfisken med dill.

De två herrarna gjorde den natten vid stranden av ån upp en eldstad, intill vilken jag fick sova på en bädd av granris. På kvällen började en vind blåsa och det började susa i tallskogen. Min farfar böjde sig ned och tittade på mig med allvarlig min innan jag skulle somna, och frågade om jag hörde hur det susade i träden. Jag har bevarat frågan som om den inte var ett enkelt påpekande, eller ett skämt, utan att det var något som den gamle "skogsfinnen" bar inom sig. När det susar kanske det är ett tecken, ett budskap om något bortom det som kan erfaras? Ett arv från Savolax, kanske. Herrarna satt uppe hela natten under lågmäld konversation medan kaffedoften flöt ut över det disiga landskapet. Trots barndomens livsnödvändiga mödor och kamp för familjens överlevnad med timring, vedhantering, myrslåtter, fiske, fågeljakt och septembermånadens bärplockning fanns det hos den gamle en uppenbar känsla för skogens skönhet och gåtfulla väsen, eller en romantik, som vi idag kallar sådant. Den delades även av min far som tillbringade många dagar och nätter i denna skog, framförallt med fiske, under depressionsåren mellan 1929 och 1933. Denna klyvnad i inställningen till skogen, mystik och krasst nyttotänkande sida vid sida präglar vad Dan Andersson, finnmarkens store författare, skriver om; en tillbedjan till det sällsamma i skogslandskapet och dess människor, där längtan bortom nästa blånande bergsrygg drivs av en skräck för att inte härda ut i skogen och gå under i fattigdom. Dan Andersson var i min barndom alltid närvarande vid våra släkträffar, som myt och uttolkare av

den verklighet min farfar vuxit upp med.

Jag har ärvt några av min fars ungdomsböcker av Edward S. Ellis, *Järnhjärta och Hjortfot*, James Fenimore Coopers böcker om *Skinstrumpa*. Utan dem och min fars entusiasm hade jag aldrig utvecklat den extatiska vurm för Nordamerikas indianer som jag hyste från 9-års ålder till jag blev 13-14 år. Erik "Uncas" Englunds indianexpertis under 10 000-kronorsfrågan i TV spädde ytterligare på min entusiasm för indianlivet i skogen. Jag tillhörde ett pojkgäng som tillbringade merparten av sin fritid i lövskogen längs Eskilstunaån, eller i mörkare barrskogspartier väster om ån. Det var indianromantik till 200 %. Skogspartier inmutades, pilbågar täljdes, koger syddes och sköldar snickrades. En ek som hyste ett kattugglebo blev vår totempåle. Vi smög, byggde kojor som ingen kunde hitta, sköt på kråkor med pilar som aldrig träffade och utkämpade strider mellan de för dagen aktuella etniska tillhörigheterna, som siouxindianer mot mohikaner en dag, eller som apacher mot comancher en annan.

Svenska skogen

I syfte att bemöta den massiva kritik som skogsbruket dragit på sig, bedriver sedan en tid tillbaka den svenska skogsindustrin en kampanj, *Svenska skogen*, för att lyfta fram de värden som skapas i skogen. Kampanjen drivs i folkbildande syfte. Man tycks utgå från att okunskapen om det rådande skogsbruket hos allmänheten är stor. Bakom projektet står merparten av den svenska skogsnäringen, även det statligt ägda Sveaskog AB. Man hävdar att "skogsråvaran" fortsatt kan ge produkter vi vant oss vid sedan lång tid tillbaka, sågtimmer, mas-saved och flis, tillsammans med andra, men helt nya nyttigheter som "kläder, vanillinsocker, såpa och smink". Den framställs som en del av lösningen på klimatproblemet, trots den omfattande globala avverkningsen. Men de fällda trädens förmåga att ta upp koldioxid kompenseras av de uppväxande, planterade träden fullt ut först efter 50 - 60 år, enligt de kritiska rösterna.

En skog utgör ett *ekosystem*. En komplex väv av organismer, levande och döda i samspel med oorganisk materia. Träden utgör en stor del av biomassan i en avverkningsmogen skog, men är fullständigt beroende av vad systemet i

sin helhet förmår. Men i *Svenska skogen* är det träden som är utgångspunkten för definitionen. Att "skogen" först och främst utgör ett ekosystem i vilket träden jämsides med tusentals andra organismer som bakterier, svampar, växter och djur samsas om näring, ljus och luft betonas inte. Vi invaggas i föreställningen att det är träden som utgör skogen. På samma sätt som om vi anser att det är fiskarna som utgör de sjöar som de lever i.

Av Sveriges samlade yta utgörs en fjärdedel av våtmarker, myrar, mossar och kärr. Den del som benämns skog täcker drygt hälften av landytan. Av människan orörd skog täcker ca 3% av landytan. Det innebär att idag är en ytterst liten del av skogen bevuxen med träd som inte påverkats av människans aktiviteter, mer än möjligen som påverkan i form av vissa miljöproblem, som rör vatten och luft. Vi har fått ett plantageskogsbruk efter 175 år av intensivt skogsbruk. Sverige har i sin skogslagstiftning närmast sig det som i anglosaxiska länder kallas *silviculture*, ett skogsbruk som drivs med samma rationalitet som världens jordbruksmarker.

Bondskogen, den som LRF för sin talan över, täcker över hälften av skogsarealen. Bland dessa skogsägare har det under senare år gnisslats över Naturvårdsverkets framfart med att förverkliga de skogspolitiska mål som riksdagen fastställt, dvs. att säkerställa den biologiska mångfalden i skogen genom att bl.a. öka reservatsbildningen. I dessa skyddsvärda skogar är tanken att optimera denna mångfald, rödlistade arter skall gynnas och äldre träd ska kunna stå kvar livet ut. Argumenten mot denna utveckling handlar främst om ekonomi. Markägarna missgynnas, ersättningen är för mager, tycker man. Skogspolitiken anses som felaktig, skogsmarkens uppgift är att avkasta maximalt i plånboken! Skogsvårdslagen, i olika skepnader, har dock begränsat markägarnas inflytande över sin skog under långliga tider. Vi förfasar oss över oljepalmsplantagens utbredning i Indonesien, men uppmärksammar inte att här hemma begår vi samma våldtäkt på skogen genom parallellen med våra granplanteringar. Markägarintresset här hemma speglar oftast samma synsätt på markutnyttjandet som markägare i Brunei uppvisar, eller annorstädes där regnskogen sågas

ned, eftersom planterad monokultur är lönsammare.

I Sveriges Nationalatlas finns en del som heter "Skogen". Läser man den inser man att begrepp som *naturskog*, eller urskog inte finns med. Redaktören, professorn i skogstaxering, Nils-Erik Nilsson anser att "skogen" är ett utnött begrepp, "skogsbruk" vore bättre idag. Det är inte så viktigt om några rödlistade arter försvinner, eftersom de allra flesta av oss hellre tittar på sport genom kabel-TV, än rör oss i skog och mark.

SOU 2020:73

Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen

(Publicerad 30 november 2020)

Januariöverenskommelsen 2019 mellan regeringspartierna och C och L innebär att konflikten mellan naturvård och skogsbruk skulle utredas i ett försök att mildra den. Nu föreligger *Skogsutredningens* förslag. Det innebär att den fjällnära skogen föreslås skyddas längs hela fjällkedjan från norra Dalarna upp till Riksgränsen, en yta motsvarande hela Västmanlands län, att Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringar skall upphöra och att markägarintresset skall stärkas genom ökad frivillighet att acceptera bedömningar om skyddsvärldhet. Kunskap om skogen åligger markägaren att själv skaffa sig, hur det nu skall gå till? Kostnaden för att ersätta privata markägare beräknas till 14 miljarder, samt att statliga Sveaskog ersätts med 6 miljarder. Eftersom vi ställer krav på att de tropiska regnskogarna skall skyddas, så måste vi ställa samma krav på skötseln av de svenska skogarna. Vårt svenska skogsbruk måste vara uthålligt, enligt utredaren, juristen Agneta Ågren. Men så fort *Skogsutredningen* presenterats framgick det med tydlighet att de konflikter som skogsbruket skapar inte kommer att lösas genom de förslag utredningen lagt fram.

Gudrun, januaristormen 2005 fällde 250 miljoner träd, mestadels i södra Sverige. Merparten var granar. Staten gick sedan in med ett statsbidrag till markägarna för att återplantera ca 90% med ny gran. Merparten av dessa granar är inte av nordiskt ursprung, utan har sin proveniens från Karpaterne. Tillväxten är snabbare än för de inhemska granarna. Idag är 600 000 kvadratkilometer

planterad med en tall från västra Nordamerika, contortan. Det är tveksamt om den långsiktigt är lämpad för skogsbruk i Sverige.

Septemberstormen 1969 var av samma magnitud, vad avser vindstyrkan, men orsakade endast hälften av den förödelse som Gudrun ställde till med. Journalisten Göran Greider påpekade i *Dalademokraten* att det inte var Gudrun som orsakade katastrofen, utan skogsbruket självt. Kerstin Ekman utvecklar samma resonemang i sin bok *Herrarna i skogen*. Från första världskrigets slut fram till våra dagar har blandskogen, "skräpskogen" som den definierats gett markägarna statsbidrag för att avverkas. Nu växer granar på dessa marker. Även om 10 % av granbeståndet blåser omkull vid nästa storm anser skogsnäringen det ändå som mer lönsamt att fortsätta på samma sätt.

Idag häpnar vi om vi stöter på ett stort träd, framförallt om det är en gran eller en tall, när vi strövar omkring och söker efter lingon, svamp eller fönsterlav till julljusstaken. Den typen av 400-åriga tallar jag såg i Muddus på 70-talet, täckte enorma arealer i Sverige vid mitten av 1800-talet. Furornas kronor högt däruppe skapade en katedralliknande atmosfär i skogarna. Sådana skogar kommer vi aldrig mer att få se i Norden. Ett än mer dramatiskt exempel är redwoodträden i Kalifornien. Med liv och lust fälldes merparten av dessa jätteträd mot slutet av 1800-talet. Idag återstår 160 kvadratkilometer av den magnifika skogen i Sequoia National Park i Sierra Nevada. De största träden är döpta efter framstående amerikaner. Jag har stått vid foten av den 2 500 år gamle General Sherman och tittat upp mot hans krona som är skadad av blixten, men som tronar däruppe på 84 meters höjd. Jag har en kotte från generalen i min bokhylla.

Skogens majestät

Vill man läsa in sig på vad skog är, hur den fungerar, vad den betytt och vilka föreställningar den gett upphov till, så är vi rikligt lottade i Sverige. Sten Selander, Naturskyddsföreningens ordförande på 30-talet, denne märkligt mångsidige författare, akademiledamot, litteraturkritiker, poet och botaniker. Hans Opus magnum är *Det levande Landskapet i Sverige* från 1955, fortfarande helt

aktuell, är en bibel för den svenska växtbiologin, men även skriven för en intresserad allmänhet.

Carl Fries, styrelseledamot i Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) i 30 år och intendent för Skansen från 1937 till 1953, vars omfattande bibliografi sträcker sig fram till 1981 publicerar under 60-talet fem böcker som i sin helhet skildrar hela det svenska landskapet, däribland *Skog och fjäll*. Hans intresse står främst till "mulens och liens" landskap, men han kan ändå formulera sig så här:

Vi kräver jorden för oss. Vi förvandlar till åker den bästa och bördigaste marken, som bär ett myller av skiftande växtformer. Vi kultiverar skogarna, reglerar floder och sjöar för våra behov, omdanar på mångfaldiga andra sätt den levande och döda naturen till tjänst för vår egen hushållning. Med allt detta ingriper vi våldsamt i andra varelsers liv och öden. Över stora områden är redan den vilda växtligheten utrotad och djurvärlden sprängd. Människan är rikare än för tusen år sedan, men jorden är fattigare.

Maciej Zaremba har 2012 i en bred och omfattande reportageserie i Dagens Nyheter ägnat sig åt den svenska skogen. Han meddelade där sin förfärande upptäckt:

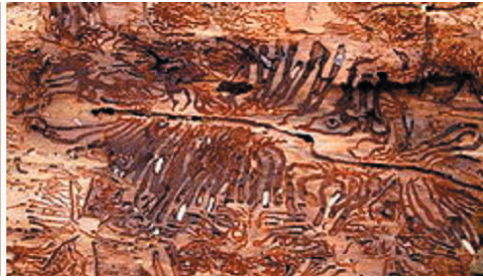
Den svenska skogen, den susande, genomvandrade, omkramade, värmande och närande Skogen, hade på en halv trädålder förvandlats till något helt annat, till en vedfabrik.

Reportaget finns som bok, *Skogen vi ärvde*, med förord av Torgny Lindgren.

Jag knäfaller för den 2007 publicerade *Herrarna i skogen*. Här triumferar Kerstin Ekman. Här samsas en beskrivning av den svenska skogen mellan historiska, antropologiska, litterära, biologiska och politiska perspektiv. Sverker Lenas anser i sin recension av *Herrarna i skogen* att skogen funnits som ett embryo av kärlek i allt Ekman skrivit under de senaste 30 åren. Boken består av sju essäer där författarens egna erfarenheter och upplevelser av den svenska skogen ständigt är närvarande. Boken kan ses som ett svenskt nationalepos och är ett mirakel av kunskap, lysande språkonst och sylvass kritik.

Det var sommaren då mycket gick åt skogen, nästan så det barkade åt helvete!

Berry Barkborre

Vattnet i vår skog tog slut och granarnas bark blev så där härlig torr och krispig, något vi gillar så skarpt. Det var värmen som omfamnade oss vecka ut, vecka in. Normalår lever vi ett ganska torftigt liv under den korta sommaren med regn och rusk och sällan ett dygn med en medeltemperatur över 15 grader. Man orkar knappt intressera sig för att träffa en partner. Men, man måste ju ändå försöka sörja för släktets fortbestånd, så det blir väl till slut ett och annat ägg innanför någon barksprunga. Och någon brist på granar är det ju inte. Nej, på det sättet

måste man säga att vi är privilegierade. Ekoxarna, för att inte tala om ekbocken, har det värre. Det dom gillar är ju för det mesta uppsågat.

Så 2018 slog vi till! Djävlar vad det kläcktes och flögs mellan stammarna i den goa värmen. Barken krympte ihop och knäcktes, granplantagerna bjöd upp till dans! Så duktiga vi var, bara på någon månad var det klippt även för den grannaste gran! Men, dom har ju planterat massor, som sagt var, så det blev en hel del kvar i livet till nästa sommar. Ja, det var en sommar att minnas!

Vi fick besked från granbarkborrestyrelsen att om det skulle fortsätta så här med värmen och torkan så skulle festen snart vara över, både för skogsägarna och för oss. Det blir väl att flytta förstås. Det lär fortfarande vara gott om gran i Ryssland. Det är ju därifrån granen och vi kom en gång i forntiden. Så, det blir nog bra även om vår tid här i Sverige skulle ta slut. Att ge sig på tallarna, som jag har hört sägas att några har gjort, är inget för oss. Vi tar avstånd från sådana smaklösa metoder.

Men våra larver gnager vidare så länge det går, och så länge det planteras bara mer och mer gran, så ska det väl räcka för oss ett bra tag framöver, även om så underbara somrar som 2018 inte dyker upp igen. Klimatpessimisterna bland oss tror dock inte att vi får uppleva så många fler av det slaget.

Lyss till den granens susning vars bark vi gnager intill slutet!

Granbarkborren härjar även i våra grannländer. Den totala volymen skadat virke i Tyskland under 2018 och 2019 uppgår tillsammans med prognoser för 2020 till 160 miljoner kubikmeter. Det är i nivå med hela landets normala avverkning under en vanlig treårsperiod. De 160 miljoner kubikmetrarna kan också jämföras med den förstörda volymen i Sverige på 7 miljoner kubikmeter under 2019. Stormen Gudrun beräknades ha fällt omkring 75 miljoner kubikmeter skog.

Vad är det folk inte fattar?

Urban Lundin

Ja, man undrar. Vi har mer än 13 000 döda i Covid-19 när detta skrives. Och det är ännu inte slut! Mer än 90 % var 70+. Det var ju vi som skulle skyddas! Man behöver inte tänka som en kung för att komma fram till att detta är ett misslyckande. Vad gick fel? Många stora tänkare har försökt analysera det inträffade. Så också jag!

Det finns inte bara en orsak. Jag vill peka på fyra väsentliga faktorer:

1. Privatiseringen av äldreomsorg och hemvård. Hemvårdsföretagen måste tjäna pengar. Alltså: dra ner på kostnaderna. Timanställda (som inte har råd att vara hemma när de är krassliga) istället för fast anställda, låg personalkompetens, allt för många brukare per person etc.

2. Felaktiga bedömningar av Folkhälsomyndigheten (FHM). (Sverige

kommer inte att påverkas i någon högre grad, det blir nog ingen andra våg etc.). I efterhand känns det som rena killgissningar.

3. Organiseringen av myndighetsverige. Det bygger i grunden på Axel Oxenstiernas modell från 1600-talet. Ansvar är spritt på flera händer, så när kritiker kommer med frågor, får de ofta svaret: "Det är inte vårt ansvar. Ansvaret ligger på...". Det bidrar till en velig och oklar beslutsstruktur, där insatser försenas i väntan på att man ska reda ut vem som har bollen.

4. Förhållandet mellan myndigheterna och allmänheten. Vi har burit med oss bilden av ett folk som litar på sina myndigheter, och gör som de uppmanats att göra. De gör de inte längre. Istället gör de som de vill! Inte alla förstås, men alltför många. Vi ser höjdare som hälsar

på barn på Kanarieöarna, vi ser bilder på firmafester, vi ser intervjuer med folk som vägrar visa hänsyn med motiveeringen att de måste få leva som de vill. Att det kan leda till att äldre anhöriga och vänner blir sjuka och dör, lyckas dessa människor förtränga. För sanningen är ju den att om alla följde FHMs råd hade bara ett fåtal blivit drabbade.

Det är som att folk inte tror att detta riktigt är på riktigt. Men kanske, kanske, har en tillnyktring skett de senaste veckorna. När jag förr tvärstannade i butiken i väntan på att framförvarande person skulle flytta sig, tittade de oftast på mig som om jag vore en idiot (vilket i och för sig kan vara sant!). Men nu märker jag en helt annan villighet att hjälpas åt med att hålla avstånd till varandra i butiker och ute på stan.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Föredraget och samtalet

Under många år som pensionär stod jag fortfarande folkhögskolevärlden nära. Följde det som hände tätt intill. Det tror jag gäller i stort sett alla som pensionerats från folkhögskolan. Det långa yrkeslivet följde med in i allt man gjorde; och jag skrev under många år att jag *drömde* om folkhögskolan. Så – efter ett knappt decennium – märkte jag att jag kom allt längre från det som hände och placerade mig vid sidan av. Och för en gammal göteborgare betyder alltid ”vid sidan av” *sidlinjen*, kanten av en fotbollsplan. En fotbollsmatch är nämligen, enligt Albert Camus, (som länge var målvakt i ett korpffotbollslag – eller vad det nu heter i Frankrike), ett oöverträffat moralfilosofiskt seminarium. Nu har jag försökt följa det som händer från sidlinjen – men det har blivit en liknelse som inte längre riktigt håller. Från sidlinjen kan man fortfarande lägga sig i, där finns inte bara linjedomarna utan också lagledare och avbytare. Så vad har jag där att göra? Jag är sannerligen ingen avbytare längre och inte heller lagledare. Och som linjedomare känner jag att spelet ändrat karaktär så mycket att det som var regelbrott en gång i tiden idag accepteras med en axelryckning. Jag tillhör generationen från före glidacklingens införande. Detta blir min sista sidlinje-skröna (men förhoppningsvis inte min sista krönika). Häromkvällen konstaterade jag att de som föddes när jag började mitt folkhögskoleliv snart kan ta ut förtidspension. Från och med nu flyttar jag upp till de översta läktarplatserna. Längre från spelplanen och de allt vanligare tröjdragningarna. Jag kan sakna den tid när det viktigaste under en korpmatch på Heden i centrala Göteborg mellan ESAB och sotarna var hundslagsmålet vid hörnflaggan...

Men, och det är min poäng denna pandemiska vår, när jag flyttar upp till de bakre åskådarplatserna flyttar jag också till en plats - *med bättre överblick*.

Åter verkar folkbildningen vara under attack, denna gången i första

“La chronique apparaît comme la rencontre par excellence de l’actuel et de l’inactuel.”

Jean-François Frackowiak (2016)

hand studieförbunden, men Sverigedemokraterna och deras mörkblå anhang ger sig säkert inte, och folkhögskolorna har redan märkt hur unga okunniga politiker på högerkanten säger saker om folkhögskolan som inte bara är skrämmande utan varje gång felaktigt. Skolformen har brottat ned attacker tidigare, så egentligen är jag inte alltför orolig. Okunniga attacker är jobbiga men i längden ofarliga, nej, jag har alltid tyckt att de verkligen farliga angreppen mot skolformen kommit – inifrån. Och i en tid när allt färre slår vakt om de ”gamla värdena” är kanske en mer försåtlig typ av påhopp mer att oroa sig för.

Ett av dessa gamla värden är *samtalet*. Idag verkar samtal vara något annat än förr. Samtalet idag är ”debatt” eller ”diskussion” eller möjlighet att kommentera ett föredrag, ”*nu lämnar jag ordet fritt för kommentarer*”-syndromet. Men det goda samtalet är något annat än debatt. Ett samtal är ett utbyte av meningar eller idéer uppblandat med frågor, det är inte detsamma som att vinna en debatt eller att ”få rätt”. Det som utmärkte folkhögskolan var, tack vare avsaknaden av prov- och examensstress, denna generösa *tid* att verkligen samtala, att pröva det man hade hört under lektionerna eller läst under långa stunder på rummet i elevhemmet. Man vet något, och den andre vet något och jämförelsen, samtalet, leder, inte sällan, till det viktigaste av allt i tillvaron: *den nya insikten*. Och det finns en intressant (och för nutida politiker förmodligen fullständigt obegriplig) lärdom att dra av det jag här skrivit. Det har med *tid* att göra.

Jag minns en diskussion jag en gång hade med en av den danska folkhögskolans mest tongivande företrädare, Poul Engberg. När jag på något rektorsmöte under 90-talet hävdade att ett gediget bibliotek hörde till det viktigaste i en folkhögskola fräste han åt mig och sa att det var just det som gjorde det omöjligt att överhuvudtaget tala om folkhögskola i Sverige. ”En

svensk folkhögskola är byggd kring boken, den danska kring föredraget, muntligheten, den mänskliga rösten”, sa han. Föredragssalen var hjärtat. Men vad han inte begrep då och vad den danska folkhögskolan kanske aldrig begripit är att ett föredrag i någon mening liknar ett teaterstycke, eller en film, eller till och med ett musikstycke. Det är fint, vackert, spännande, intressant medan det pågår. Men den som lyssnar eller betraktar är – passiv. Man får en idé som genast blockeras av att det kommer en till, och sedan ännu en scen eller ett påstående som man skulle vilja kommentera och sedan kommer det något som fångslar en på nytt och lägger sig över det man just hade velat tänka färdigt och inte någon gång kan man stanna upp för att anteckna färdigt eller få något förtydligat – ”vi tar det efteråt”. I biblioteket får författaren tänka hur svårt som helst, man går tillbaka i texten, man grunnar på om han, eller hon som vi numera säger, har rätt, man kan göra en anteckning, man kan vakna mitt i natten och ta fram boken och se om man läst rätt.

Och så är det också i samtalet, det goda samtalet. Till skillnad från filmupplevelsen, musikupplevelsen, upplevelsen av ett makalöst föredrag är läsningen och samtalet tidlöst. Till skillnad från de horisontella upplevelserna är samtalet och läsningen lodräta tillstånd. Och i det lodräta ligger att man kan gå – på djupet.

Finns den möjligheten fortfarande – i vår förfärande NPM-samtid?